

Špecifiká integrácie študentov so špecifickými edukačnými potrebami na vysokej škole

Vladimíra Beliková¹

Hana Zelená²

Zuzana Babulicová³

¹ Katedra Pedagogiky UKF v Nitre; Drážovská 4, 949 74 Nitra; vbelikova@ukf.sk

² Katedra Pedagogiky UKF v Nitre; Drážovská 4, 949 74 Nitra; hzelena@ukf.sk

³ Katedra Pedagogiky UKF v Nitre; Drážovská 4, 949 74 Nitra; zbabulicova@ukf.sk

Grant: KEGA 052UKF-4/2011

Název grantu: Budovanie inkluzívneho prostredia v podmienkach vysokej školy

Oborové zamčrení: Pedagogika a školstvo

© GRANT Journal, MAGNANIMITAS Assn.

Abstrakt Cieľom príspevku je upriamiť pozornosť na vzdelávanie študentov so špecifickými edukačnými potrebami na vysokej škole a poskytnúť ucelenejší obraz o špecifikách ich integrácie vzhľadom na ich znevýhodnenie pre vysokoškolské vzdelávanie. A zároveň poslaním tohto príspevku je poskytnúť prehľad druhov zdravotného postihnutia a odporúčani pre pedagógov.

Kľúčová slova Študent so špecifickými edukačnými potrebami. Integrácia na vysokej škole.

ÚVOD

Študentov s rôznym stupňom a druhom zdravotného postihnutia, vrátane študentov so psychickým ochorením, so zdravotným oslabením a ochorením, s poruchami učenia, s pervazívnym ochorením a s autizmom považujeme v globálnom chápaní za študentov so špecifickými edukačnými potrebami (ŠEP). V súčasnosti sú na Slovensku snahy v rámci novelizácie zákona o vysokých školách a jeho vyhláške, kde sa presne definujú a charakterizujú špecifické edukačné potreby študentov so zdravotným znevýhodnením a odporúčania pre ich štúdium. Ich vzdelávanie má svoje špecifiká a je potrebné si uvedomiť, že títo študenti sú často v nevýhodnom postavení v porovnaní s ostatnými študentmi. Ich zdravotný handicap je prvou prekážkou na ceste za vysokoškolským vzdelaním. Samotné vzdelávacie inštitúcie na túto špecifickú skupinu (okrem tých, ktorí majú vytvorené podmienky pre študentov so ŠEP) zabúdajú a nevytvárajú podmienky pre ich štúdium. Existujú vysoké školy, ktoré majú zriadené centra podpory pre študentov so ŠEP a poskytujú možnosti štúdia pre túto skupinu študentov.

1. VÝCHODISKÁ PRE INTEGRÁCIU ŠTUDENTOV SO ŠEP

Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (OSN 2007) definuje zdravotne postihnutú osobu ako „osobu, ktorá nie je si schopná zaistiť, úplne alebo čiastočne, potreby bežného spoločenského života v dôsledku vrodeného alebo získaného nedostatku fyzických alebo duševných schopností.“ Potvrďuje „všestranosť, vzájomnú závislosť a prepojenie všetkých ľudských

práv a slobôd a potrebu zaručiť osobám so zdravotným postihnutím ich plné užívanie bez diskriminácie“. Uznáva, že diskriminácia akejkoľvek osoby na základe zdravotného postihnutia znamená porušenie prirodzenej dôstojnosti a hodnoty ľudskej bytosti, rôznorodosť osôb so zdravotným postihnutím, potrebu presadzovať a chrániť ľudské práva všetkých osôb so zdravotným postihnutím, vrátane tých, ktorí pomoc najviac potrebujú, význam osobnej nezávislosti a samostatnosti, vrátane slobody voľby pre osoby so zdravotným postihnutím. A v oblasti vzdelávania uznávajú právo osôb so zdravotným postihnutím na vzdelanie. Právo každej osoby slobodu voľby na vzdelanie. Pri realizácii tohto práva musia všetci zainteresovaní zabezpečiť, aby osoby so zdravotným postihnutím neboli na základe svojho zdravotného postihnutia vylúčené zo všeobecného systému vzdelávania, aby sa im poskytovali primerané úpravy v súlade s ich individuálnymi potrebami a aby dostali v rámci všeobecného systému vzdelávania požadovanú podporu s cieľom umožniť ich účinné vzdelávanie. Zároveň spomenieme Zákon o vysokých školách 131/2002 v znení neskorších úprav v odseku §100, ktorý hovorí o podpore študentov so zdravotným postihnutím „vysoká škola vytvára zodpovedajúce podmienky štúdia pre študentov vzhľadom na ich špeciálne študijné potreby bez znižovania požiadaviek na výkon“. A tak nachádzame odpoveď na otázku, každý má právo na vzdelanie. Existujú opatrenia pre tvorbu podmienok v prospech integrácie občanov so zdravotným postihnutím, ktoré rieši uznesenie vlády SR č. 590 z 27. júna 2001 Národný program rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života. Tento program vychádza z predpokladu, že spoločnosť má byť budovaná tak, aby jej všetky kvality z oblasti života, zdravia, sociálnej starostlivosti, vzdelania, prístupu informácií, pracovného, spoločenského a kultúrneho uplatnenia boli dostupné všetkým občanom, alebo boli jednoduchým spôsobom prístupné občanom so zdravotným postihnutím. Je dôležité zdôrazniť, že každý má právo na vzdelanie, ale za predpokladu splnených daných podmienok, ktoré štúdium na vysokej škole vyžaduje. Týka sa to nielen majoritnej intaktnej spoločnosti, ale i študentov so špecifickými edukačnými potrebami.

Problematike integrácie študentov so ŠEP sa venuje aj Univerzita Konštantína Filozofa (UKF) v Nitre. V komparácii s inými univerzitami a vysokými školami (doma i v zahraničí) však nemožno hodnotiť vytváranie podmienok pre integráciu študentov

so ŠEP veľmi pozitívne, v riešení niektorých oblastí veľmi zaostávame. Avšak musíme podotknúť, že v súčasnosti sú na UKF v Nitre veľké snahy v riešení tejto otázky. Za prvé pozitívum považujeme zriadenie Univerzitného centra pre podporu študentov so ŠEP pri Pedagogickej fakulte UKF v Nitre. Univerzitné centrum pre podporu štúdia študentov so špecifickými edukačnými potrebami toho času pod gesciou Katedry Pedagogiky vzniklo v akademickom roku 2012/2013 na Katedre Pedagogiky za účelom zabezpečenia podmienok umožňujúcich študentom so špecifickými edukačnými potrebami, ktorí spĺňajú kritériá na prijatie, prístup k vzdelaniu (pod prístupom sa rozumie možnosť aktívne si plniť študijné povinnosti a uplatňovať študentské práva na rovnocennej úrovni s ostatnými študentmi, s využitím technických pomôcok a úmornej podpory) a realizáciu opatrení s cieľom identifikovať, odstraňovať a predchádzať vytváraniu nových fyzických, sociálnych, informačných a humánných bariér v akademickom prostredí. Univerzitné centrum pre podporu štúdia študentov so špecifickými potrebami zabezpečuje screening a evidenciu uchádzačov a študentov so špecifickými potrebami, o druhu a stupni zdravotného znevýhodnenia, rozsahu a charaktere ich špecifických potrieb.

2. PREHLAD DRUHOV ZDRAVOTNÉHO POSTIHNUTIA A ODPORÚČANIA PRE PEDAGÓGOV

2.1 Študenti s poruchami zraku

Nakoľko je zrak najdôležitejšou cestou pre získavanie informácií a pre štúdium, nielen pre čítanie a písanie, ale aj pre sociálnu interakciu a praktické aktivity, zrakové postihnutie môže podstatne ovplyvňovať proces vzdelávania. Ako u všetkých postihnutých, aj v prípade študentov s poruchami zraku platí, že ich úspešnosť pri štúdiu je do určitej miery podmienená pozitívnym prístupom a spolupracou školy a pedagogického zboru. V porovnaní so zdravými kolegami aj napriek tejto podpore bude musieť nevidiaci či slabozraký študent pracovať omnoho tvrdsie, aby preukázal svoj potenciál.

Základné odporúčania pre vyučujúcich:

- Pri zadávaní úloh alebo sprostredkovaní informácií na prednáškach, seminároch, cvičeniach sa treba uistiť, že sú zrozumiteľné, prístupné pre všetkých študentov. Inštrukcie majú byť jasné a presné. Nie je napr. vhodné použiť výraz "za tým" pri niekom, kto nemôže vidieť, kam ukazujeme. Ak už študent má informácie o usporiadaní (zariadení) miestnosti, je lepšie povedať napr. „pri dverách" alebo „v zadnej časti miestnosti".
- Osvetlenie je pre ľudí s poruchami zraku veľmi dôležité. Požiadavky na jeho kvalitu sa rôznia; prudké svetlo môže byť rovnako problematické ako tmavé šero. Malé úpravy dokážu veľa a vo všeobecnosti nie sú drahé - napr. výmena žiaroviek. Pri vysvetľovaní sa treba postaviť na dobre osvetlené miesto tvárou k študentom, ale nie priamo pred okno, lebo tvár bude v tieni. Individuálne požiadavky je vhodné prediskutovať priamo so študentmi.
- Mnohým študentom s poruchami zraku vyhovuje sedieť blízko miesta, kde sa niečo odohráva, preto pomôže, ak sa dajú miesta na sedenie pružne meniť.
- Ak študenti potrebujú študijné texty vo zvukovej forme (načítané na audio-kazetách) alebo v bodovom písme, ocenia, ak dostanú zoznam študijnej literatúry v dostatočnom predstihu. Tiež pomôže, ak sú v zozname pri jednotlivých tituloch uvedené aktuálne strany a knihy sú zoradené podľa dôležitosti.
- Tlačené diagramy a texty v čiernotlačí sú ľahšie rozlíšiteľné, ak sú čisté (dobrá tlač) a jednoduché na nelesklom papieri s dobrým farebným kontrastom. Uprednostňuje sa kvalitná čerň

na bielom papieri. Vhodné je úhladné usporiadanie a nie veľa textu na jednej strane.

- Niektorým študentom pomáha nahrávanie prednášok na audiokazety. Netreba sa znepokojovať, ak o to požiadajú, pretože to môže byť pre nich najefektívnejší spôsob, ako si zhrnúť materiál a myšlienky.
- Niektorí študenti používajú aj iné zmysly na prístup k informáciám, napr. potrebujú si ohmatať tvar prístroja. Počas demonštrácie väčšieho predmetu je pre nich výhodné položiť si svoju ruku na ruku učiteľa a tak vnímať objekt.
- Nevidiaci a slabozrakí študenti sú pri prijímaní informácií viac závislí od sluchového vnímania, preto treba čo najviac zredukovať vedľajšie zvuky, ktoré môžu pôsobiť rušivo. Tiež je dôležité rozprávať zreteľne.
- Je vhodné, ak sa pri vyučovaní každý hovoriaci predstaví menom.
- Videofilmy, rôzne názorné pomôcky a písanie na tabuľu majú pre nevidiacich a slabozrakých tiež svoju cenu. Všetok vizualizovaný materiál však musí byť verbalizovaný (slovene opísaný) a všetky texty treba prečítať nahlas. Nové a nezvyčajné slová je potrebné vyhlásovať.
- Nevidiaci a slabozrakí študenti uprednostňujú písomné zadania pri skúškach v alternatívnej forme - v zväčšenom písme, načítané na audiokazetách alebo vytlačené do bodového písma. Je pre nich výhodné prezentovať vypracovanie zadania buď na počítači, alebo za pomoci zapisovateľa (osobný asistent predčíta otázky a zapíše/ zakrúžkuje odpovede) alebo načítané na audiokazete. V prípade, že použijú hociktorú z uvedených foriem, treba rátať s tým, že budú potrebovať samostatnú miestnosť a predĺžený čas na vypracovanie zadania.

2.2 Študenti s poruchami sluchu

Pre väčšinu ľudí je sluch dôležitým prostriedkom pre prísun informácií (takmer každý komunikuje verbálne), ľahko sa teda môže stať, že nepočujúci je vo vzdelávacom prostredí v porovnaní s počujúcimi znevýhodnený, a to najmä pri skupinových diskusiách. Študenti môžu používať hovorenú reč, odzeranie z úst, posunkový jazyk, zvyšky sluchu prostredníctvom načúvacieho prístroja alebo rôzne kombinácie týchto foriem. Jednotliví študenti majú rôzne metódy, čo môže závisieť aj od stupňa ich postihnutia a veku, v ktorom nastala strata sluchu. Napríklad nedoslýchaví študenti alebo študenti, ktorí stratili sluch v neskoršom období života, sa budú spoliehať prevažne na odzeranie z úst, kým prelingválne alebo úplne nepočujúci budú pravdepodobne uprednostňovať posunkový jazyk. Väčšina nepočujúcich a nedoslýchavých je schopná do istej miery odzerať z úst. Pre niektorých je odzeranie z úst dominantným spôsobom vnímania hovorenej reči osôb v okolí. Odzeranie z úst však nie je jednoduché a výsledok nie je vždy jednoznačný, pretože mnohé hlásky majú pri vyslovovaní podobný ústny obraz. Pri diferencovaní môžu pomôcť zvyšky sluchu a kontext. Viac času si však vyžaduje návyk na spôsob hovorenia určitej osoby. Ľudia s bradou a fúzmi, ktoré zakrývajú ich pery alebo ľudia s neznámym prízvukom môžu byť mimoriadne ťažko zrozumiteľní. Odzeranie z úst si vyžaduje zvýšenú koncentráciu, preto je v dlhších časových úsekoch vyčerpávajúce.

Základné odporúčania pre vyučujúcich:

- Hovorte vždy tvárou k študentovi a vyslovujte zreteľne. Pokúste sa zachovávať prirodzený rytmus reči a nekričte. Vaše ústa a tvár - ako dôležité pomôcky na odzeranie - nesmú byť zakryté rukami alebo inými predmetmi. Výraz tváre a gestikulácia dotvárajú význam vášho slovného prejavu, ale len vtedy, ak je vaša tvár dobre viditeľná. Preto sa usilujte počas rozprávania nechodiť po miestnosti a prestaňte rozprávať, ak sa otočíte tvárou k tabuli alebo k obrazovke.

- Zabezpečte osvetlenie miestnosti tak, aby bola tvár každého z prítomných dobre osvetlená. Kým rozprávate, nestojte pred oknom alebo pred svetlom, nakoľko tým zabránite študentovi, aby zreteľne vnímal vašu tvár.
- Ľudia, ktorí používajú oči, aby "počuli", nie sú schopní zapisovať si poznámky alebo čítať rozdané texty súčasne s odzeraním z úst. Je veľmi užitočné, ak mu pripravíte a vopred poskytnete poznámky a pracovné texty.
- Aj tlmočníci hovoreného a posunkového jazyka ocenia, ak dostanú poznámky k prednáške a pracovné texty vopred, pretože potom môžu zabezpečiť hladší priebeh prednášky.
- Pre študentov so zvyškami sluchu je dôležitá akustická kvalita miestnosti. Akýkoľvek okolitý hluk spôsobuje ťažkosti. Najvhodnejšie sú často miestnosti s kobercami a závesmi. V prípade potreby vás na túto skutočnosť upozorní aj sám študent. Ak máte nejaké pochybnosti, spýtajte sa ho.
- Pre nepočujúcich môže byť problematická skupinová práca, nakoľko nedokážu rozlíšiť, kto práve hovorí, resp. koho majú odzerať. Pomôže podávanie mikrofónu, ale členovia skupiny by si mali zvyknúť naznačovať gestom, že začali rozprávať. Ďalšou možnosťou je, že prednášajúci alebo vedúci seminára ukáže na hovoriaceho. Povzbudzujte nepočujúcich študentov, aby avizovali, že niečo nezachytili.
- Pri oboznamovaní sa s novou slovnou zásobou/ terminológiou treba dohliadnuť na to, aby bol obsah zrozumiteľný a aby boli zrozumiteľné hovorené i písané slová, prípadne posunky. Je ťažké, až nemožné, porozumieť odzeraním neznáme slová, preto je vhodné napísať ich na tabuľu. Pravidelne kontrolujte, či vám všetci rozumeli, kým pôjdete vo výklade ďalej.
- Odzerať je ťažké, keď nepoznáme kontext. Čím má prednáška lepšiu štruktúru, tým ľahšie sa dá pochopiť. Hovorené inštrukcie a popisy je výhodné doplniť rozmožnenými poznámkami k prednáške a použitím spätného projektoru.
- Prelingválne nepočujúci pravdepodobne nemajú osvojený slovník hovoreného jazyka v širšom rozsahu a asi dokonale neovládajú komplikovanejšiu gramatiku. Je vhodné používať stručné a jasné výpovede, vyhýbajúc sa, resp. vysvetľujúc žargón, abstraktné a nejednoznačné pojmy a komplexné štruktúry, ako napr. dvojité zápor. Ak máte pocit, že vám neporozumeli, neopakujte tú istú vetu. Pokúste sa vyjadriť tú istú myšlienku iným spôsobom. Majte na pamäti, že písomná práca takéhoto študenta môže obsahovať gramatické chyby, ktoré však nemusia nutne znamenať nedostatočné pochopenie danej problematiky.
- Pre nepočujúcich a nedoslýchavých študentov je výhodné, ak sú počas vášho hovorenia alebo vedenia diskusie vo vašej blízkosti. Kdekoľvek sa nachádzajú, skôr ako začnete hovoriť, uistite sa, že vám venujú pozornosť. Môžete to spraviť najlepšie blikaním svetla alebo dupaním na dlážku.
- Ak je prítomný tlmočník, oslovujte študenta, nie tlmočníka a pozerajte pritom na študenta, aby ste dali najavo, že beriete na vedomie názory študenta vyjadrené prostredníctvom tlmočníka. Ak práve nerozprávate priamo na tlmočníka, správajte sa, akoby tam nebol.
- Pre prelingválne nepočujúcich nie sú niektoré otázky alebo zadania pri skúške jednoduché na porozumenie. Je vhodné prispôbiť formuláciu zadania alebo - ak je to možné - využiť služby tlmočníka, ktorý vysvetlí inštrukcie v posunkovej reči ešte pred začatím skúšky. Študenta tiež treba upozorniť posunkom alebo inou vhodnou metódou na hovorené inštrukcie počas skúšky, napr. informáciou o zostávajúcim množstve času.
- V niektorých prípadoch môže byť pre študentov vhodnejšie prezentovať svoju odpoveď na skúške posunkovou rečou. Túto alternatívu treba vopred dôkladne zvážiť, aby bolo zabezpečené

presné a spravodlivé hodnotenie odpovede. Treba tiež rátať s predĺžením času na skúšku.

2.3 Študenti so psychickými chorobami

V živote každého človeka sa vyskytujú obdobia stresu a depresie. Reakcie niektorých ľudí na tieto obdobia však môžu viesť k pocitom a prejavom správania, ktoré sa vo všeobecnosti považujú za neprimerané, nevhodné a neprijateľné. Ich symptómy bývajú rôzne - úzkosť, ťažká depresia, zmeny v zmyslovom vnímaní, striedanie nálad, nutkavé konanie, obsesie, fobie, bludné predstavy, zmenené správanie či pokusy o samovraždu. Bulímia a mentálna anorexia patria medzi čoraz bežnejšie psychické problémy, ktoré zasahujú mladých ľudí. Z času na čas môže byť štúdiom na vysokej škole stresujúce pre každého, no študentov s psychickými chorobami to môže ovplyvniť viac, než je bežné. Akademický tlak, izolovanosť, silná túžba po domove, nedostatok osobnej podpory, formovanie nových vzťahov alebo požívanie alkoholu a drog môžu u niektorých študentov spustiť problémy psychického charakteru. Dobré fungujúci systém osobnej asistencie a poradenstva, ktorý umožňuje študentom prediskutovať problémy hneď pri ich vzniku, rýchla a jasná spätná väzba na úlohy a termíny, ktoré nekolidujú s požiadavkami paralelného štúdia, môžu pomôcť zmierniť stres u všetkých študentov a u niektorých môžu odvrátiť nástup prípadných ťažkostí. Vedľajšie účinky medikamentózneho liečby, ktoré u mnohých psychicky chorých ľudí zapríčiňujú poruchy spánku a raňajšiu ospalosť/ otupenosť, môžu negatívne vplyvať na ich schopnosť zvládnuť nároky práce. Najväčšie bariéry tvorí prístup druhých ľudí a dezinformovanosť. Podstatné je preto dobré zaskolenie pracovníkov školy a informovanosť ostatných študentov. Často sú to práve priatelia alebo kolegovia, ktorí si ako prví všimnú, že sa postihnutý študent správa nezvyčajne, a ktorí ho dokážu nasmerovať k psychológovi alebo nakontaktovať na iné aktuálne zariadenie. Treba však brať do úvahy aj potreby ostatných študentov. Od priateľov či kolegov nemožno žiadať, aby boli neustále v strehu, či niekto nemá duševné ťažkosti, ani by sa nemalo pripustiť, aby si postihnutý študent svojim antisociálnym správaním monopolizoval pozornosť tútorov či učiteľov na úkor zvyšku študijnej skupiny.

Základné odporúčania pre vyučujúcich:

- Ľudia s poruchami psychického zdravia mohli v minulosti zažiť odmietnutie zo strany okolia. Preto veľmi pomáha vytvorenie dobrých vzťahov a veľa povzbudzovania.
- Psychické problémy sa môžu prejavovať hocikeď. Treba si všimnúť väčšie zmeny v správaní sa svojich študentov, pretože môžu znamenať začiatok niečoho vážnejšieho.
- Brať ohľad na to, že ľudia s psychickými problémami potrebujú viac času, kým sa zžijú s novou situáciou a kým naplno ukážu svoje zručnosti a schopnosti. V ojedinelých prípadoch je vhodné hľadať alternatívne podmienky.
- Pod vplyvom medikamentózneho liečby trpia študenti príležitostne jej vedľajšími účinkami, ako je napr. ranná otupenosť. To môže negatívne ovplyvniť ich schopnosť aktívne sa zúčastniť vyučovania.
- Zdravotný stav mnohých ľudí je premenlivý a mávajú dobré a zlé dni. Od učiteľov to vyžaduje istú pružnosť.
- Nezabúdať na hospitalizovaných študentov. Pravdepodobne je to pre nich skúsenosť, kedy sa cítia ohrození a izolovaní. Ocenia neprerušené kontakty s priateľmi, kolegami a pedagógmi, s ktorými majú bližší vzťah.
- Výučba a poradenstvo sú dve rôzne veci. Pedagógovia majú poznať svoje hranice a nerozpakovať sa odporučiť študenta k psychológovi, ak je to vhodné.
- Každé hodnotenie vedomostí, či už v rámci písomných skúšok alebo ústnych/ praktických odpovedí, býva stresujúce a

spôsobuje, že študentove výkony sú horšie ako inokedy. Cvik a dobrá duševná pohoda, prípadne predĺženie času na prípravu pri skúškach alebo na odovzdanie úloh, pomáhajú stres prekonať.

- Stáva sa, že niektorí študenti potrebujú posunúť termín skúšok alebo ich robiť doma, resp. v nemocnici.

2.4 Študenti s telesným postihnutím a motorickými ťažkosťami

Najväčšiu bariéru pre ľudí s pohybovými ťažkosťami tvorí prostredie. U ľudí s poruchou motoriky rúk sa problémy zvyčajne viažu na každodenné činnosti, zručnosti - i pri štúdiu. Čas študentov si vyrieši prípadné problémy na začiatku štúdia a pokladá toto riešenie za vyhovujúce po celú dobu jeho trvania. Iní, napr. postihnutí hydrocefalom, môžu potrebovať pomoc a pravidelnú podporu pri vykonávaní rôznych denných činností. Niektorým študentom s progresívnym ochorením (skleróza multiplex, svalová dystrofia, AIDS) sa však potreby menia, a teda budú potrebovať meniť v priebehu štúdia aj svoj podporný program. Ak mal študent príležitosť oboznámiť sa s areálom školy skôr, ako začal študovať, mali by už byť identifikované oblasti možných ťažkostí. V aktuálnom prípade bude potrebné nainštalovať rampy alebo výťahy, presunúť tlačidlá výťahu do dosiahnuteľnej výšky, alebo vybudovať WC prístupné invalidným vozíkom. Pravdepodobne často bude nutné upraviť miestnosti, aby sa zabezpečil prístup na prednášky, semináre alebo iné stretnutia, vrátane zmien výšky pracovných stolov a sedadiel. Pri kontrole prístupnosti treba pamätať aj na knižnice, jedálne a spoločenské priestory. Zvlášť treba zabezpečiť dost' priestoru bez trvalo pripevnených sedadiel, aby mal študent na vozíku prístup k laviciam a stolom.

Základné odporúčania pre vyučujúcich:

- Študenti s telesným postihnutím potrebujú vydat' mimoriadne fyzické úsilie pri vykonávaní bežných činností, a preto sa rýchlo unavia. Potrebujú čas na oddych a ten by im mal byť umožnený zvlášť pri skúškach a časovo limitovaných úlohách.
- Písomné záznamy alebo nahrávky prednášok pomôžu tým, ktorí vynechali výučbu, alebo ktorí majú ťažkosti robiť si poznámky.
- Niektorí študenti využívajú služby osobného asistenta na zapisovanie poznámok alebo na vykonávanie praktických úloh a pokusov. Asistent by mal byť iba "rukami a nohami" študenta, nie jeho "mozgom".
- Nové a stresujúce situácie môžu zvyšovať svalové napätie a znižovať zručnosť a ovládanie, zvlášť u študentov s mozgovým poškodením. V takýchto prípadoch volíme individuálny prístup.
- Niektorým študentom môže robiť problémy manažovanie neorganizovaného času, ako je samoštúdium a spoločenské aktivity. Budú potrebovať podporu pri efektívnom a pozitívnom využívaní času.
- Zdravotný stav niektorých študentov môžu negatívne ovplyvňovať rôzne činitele, napr. vonkajšie podmienky, zmeny počasia. Osvedčuje sa pružnosť pri stanovovaní termínov úloh. Ak študent užíva lieky proti bolesti alebo iné lieky, môže negatívne ovplyvniť jeho schopnosť sústrediť sa.
- Študenti s problémami vnímania potrebujú podporu pri sledovaní alebo vykonávaní prác s tabuľkami a mriežkami. Odporúča sa prediskutovať najvhodnejší spôsob odovzdávania a prijímania materiálov na začiatku semestra medzi štyrmi očami.
- Invalidné vozíky zaberajú viac miesta než bežné stoličky. S týmto faktom treba rátať pri tvorbe rozvrhu (voľba miestnosti, jej zariadenie...). Ideálnym by bolo nechať dost' priestoru na to, aby sa študent mohol sám rozhodnúť, či chce sedieť vpredu alebo vzadu.
- Mimoriadne ťažkosti môže spôsobovať práca v teréne, povinná prax, exkurzie a študijné cesty, a tak sa musia vopred dobre naplánovať.

- Skúškové obdobie je čas, kedy treba rátať s aktuálnosťou rôznych úprav pre študentov v závislosti od ich postihnutia, napr. využitie zapisovateľa, použitie počítača, predĺžený časový limit, prestávky na oddych a samostatná miestnosť.

2.5 Študenti dlhodobou a chronicky chorí

Niektorí študenti majú dlhodobé alebo trvalé zdravotné ťažkosti, ktoré môžu ovplyvňovať priebeh ich štúdia. Príčinou môžu byť fyzické alebo zmyslové postihnutia. Aké sú dôsledky pre týchto študentov, je opísané na iných miestach. Ďalší študenti majú "skryté" alebo nie viditeľné postihnutia, akým je napr. limitovaná alebo kolísajúca schopnosť sústrediť sa (vitalita). Existuje veľa neviditeľných postihnutí a ochorení. Sem patrí aj epilepsia, cukrovka, meningoencefalopatia (bližšie neurčená choroba mozgu a jeho plien, tiež známa ako syndróm chronickej únavy), alergická (senná) nádcha, chudokrvnosť, cystická fibróza, HIV, AIDS, astma, srdcové a iné chronické ochorenia. Veľa ochorení môže byť stabilizovaných, niektoré môžu mať premenlivý charakter, iné sú progresívne. Nie je potrebné detailne informovať o každom, pretože ochorenie môže, alebo aj nemusí mať vplyv na študentovu schopnosť efektívne študovať. V konkrétnych prípadoch, ak nie je istota o ochorení alebo jeho dôsledkoch na štúdium, treba sa spýtať študenta. Ten by mal byť schopný poskytnúť relevantné informácie. Nasledujúce choroby sú charakterizované preto, lebo sú jednak bežné a jednak často zle chápané.

Základné odporúčania pre vyučujúcich:

- Na niekoho, napr. na ľudí s astmou, môže nepriaznivo vplývať stres z nových situácií alebo časový tlak. Je užitočné všetko, čo napomôže, aby sa študenti cítili v pohode a sebaistí. Dôležité je tiež pomáhať študentom pripraviť sa na úlohu a skúšky.
- Ak schopnosť sústrediť sa kolíše, alebo je študent stresovaný, je vhodné umožniť mu posunutie termínov odovzdania úloh (robenia) skúšok.
- Na niektoré ťažkosti má vplyv prostredie. Napríklad prach, dym alebo vlhkosť môžu vyvolať astmatický záchvat. V niektorých prípadoch bude potrebné nájsť náhradné miesta na vyučovanie.
- Študenti, pre ktorých je robenie poznámok ťažké alebo unavujúce, môžu požiadať o nahrávanie prednášok alebo seminárov. Je vhodné umožniť im to.
- Študijné cesty, povinná prax, exkurzie, môžu vyžadovať individuálne plánovanie. Nie je vylúčené, že nepravidelné prestávky na jedlo a odpočinok, rovnako ako mimoriadny stres z cestovania, spôsobia niektorým študentom ťažkosti.
- Tiež skúšky a ich výsledky spôsobujú ďalší stres. Určite pomôže, ak sa študentom umožnia počas skúšok krátke prestávky (vrátane prestávok na jedenie), ktoré neskrátia čas určený na zodpovedanie otázok.
- V extrémnych prípadoch môže niektorým študentom pomôcť, ak budú môcť skladať skúšku doma alebo v nemocnici.

2.6 Študenti s poruchami učenia

Z hľadiska zvolenia správneho pedagogického postupu pri vzdelávaní študentov so špecifickými poruchami učenia je potrebné včasné diagnostikovanie zo strany učiteľov a pedagogicko-psychologických poradní - o aký druh poruchy ide (dyslexia - vývinová porucha čítania, dysgrafia - porucha písania, dyskalkúlia - vývinová porucha počítania, dysortografia - problémy s chápaním a uplatňovaním pravidiel pravopisu). Tieto poruchy nezahŕňajú celkové akademické schopnosti, ale sťažujú učenie. Hoci niektorí ľudia môžu mať výrazné ťažkosti, ostatní sa do času začatia vyššieho vzdelávania naučia stratégie ich zvládania. To však neznamená, že ich podstatné ťažkosti zmiznú. U niektorých nemusia byť ich poruchy diagnostikované pred nástupom vyššieho

vzdelávania možno preto, že ich vlastné stratégie pre zvládnutie boli dostačujúce, aby prešli školou.

Základné odporúčania pre vyučujúcich:

- Ľudia so špecifickými poruchami učenia nie sú viditeľne postihnutí, preto často dostávajú menej podpory než ľudia s telesným alebo zmyslovým postihnutím.
- Študenti môžu potrebovať na úlohy dlhší čas a ak je potrebné zvládnuť niekoľko úloh za krátku dobu, ocenia pohyblivý časový rámec na plnenie študijných povinností, predĺženie dostupného času. V ich prípade nie je vhodné preverovať nové poznatky (práve vysvetlenie látku), potrebujú dlhší čas na "uloženie" nových poznatkov.
- Pre niektorých študentov je najvhodnejšie robiť si zvukovú nahrávku prednášky/vyučovania, ako aj iných aktuálnych stretnutí. Hoci to môže učiteľov spočiatku iritovať, je dôležité dovoliť im to.
- Poskytnutie zoznamov literatúry vopred je vhodné pre tých, ktorí si potrebujú dať materiály spracovať do zvukovej formy, alebo ktorým čítanie trvá dlhšie.
- Väčšina dyslektikov nemá pri štúdiu problémy, ak dostáva a poskytuje informácie v zvukovej forme. Môžu uprednostňovať to, že im budú skúšobné otázky prečítané, alebo pri skúškach využijú zapisovateľa. V prípadoch, keď je to možné, je vhodné nahradiť písomnú formu skúšky ústnou. Treba klásť priame a zreteľné (jednoznačné) otázky. Zbytočne abstraktný alebo umelý jazyk môže byť mätúci.
- U študentov so špecifickými poruchami učenia sa ich porucha môže zhoršovať stresom. Predĺženie času pri skúškach a iných formách hodnotení (odpovede), ktoré umožní pozorné prečítanie otázky a korigovanie rukopisu, a flexibilita pri určovaní termínov na vypracovanie úloh to pomáhajú zmierniť.
- V prípade písomnej skúšky môže študent so špecifickými poruchami učenia uprednostňovať použitie počítača. V prípade, že má zodpovedajúce technické zručnosti, malo by mu to byť umožnené. Treba potom rátať s predĺžením času, aby mohol vykonať kontrolu pravopisu a napísané vytlačiť (alebo odovzdá na diskete).
- U študentov, ktorí majú záujem pokračovať v štúdiu na VŠ, sa predpokladá určitá úroveň komunikačných, sociálnych, technických a akademických zručností. V prípade dyslektikov sú potrebné vyhovujúce techniky zvládania práce s informáciami - alternatívne formy.
- Veľmi dôležitá je voľba odboru štúdia/povolania - predpokladá sa spolupráca s psychológom/poradenským pracovníkom z oblastí profesijného poradenstva.
- Pri prijímacích skúškach na vysokú školu navrhujeme konzultovať vyhovujúcu formu skúšky s uchádzačom, rešpektovať ním navrhovanú formu, aby sa mu zbytočne nezvyšoval stres. Najvhodnejšie je použiť postup ako u nevidiaceho uchádzača.
- nahradiť písomnú formu skúšky ústnou, alebo

- zabezpečiť asistenta, ktorý predčíta písomné zadanie a zaznačí odpoveď s možnosťou spätnej kontroly; v tomto prípade treba rátať s predĺžením času na vypracovanie až do výšky 100 %.

ZÁVER

Skúsenosti niektorých študentov so zdravotným postihnutím ukazujú, že študenti nemajú rovnocenné podmienky pre svoje štúdium ako intaktní spolužiaci a pri zvládaní ťažkostí bývajú odkázaní na milosť a nemilosť pedagógov, fakulty, písanie žiadostí o výnimky a množstvo dobre mienených, ale subjektívnych rozhodnutí a posúdení. Preto snahou každej univerzity by malo byť riešenie tejto problematiky zakomponovaním potrieb študentov so zdravotným postihnutím do študijných poriadkov fakulty, teda základných dokumentov, štatútov vzdelávacích inštitúcií, trúfam si povedať, že aj zmeny v zákone o vysokých školách, ktoré by zabezpečili plnohodnotné vzdelávanie študentov so zdravotným postihnutím.

Zdroje

1. BELIKOVÁ, V. – BABULICOVÁ, Z. 2011. *Špecifické formy vzdelávania študentov so sluchovým postihnutím na vysokej škole*. Trnava: UCM 2011. ISBN: 978-80-8105-244-6
2. BELIKOVÁ, V. – SEIDLER, P. 2011. *Možnosti štúdia študentov so zdravotným postihnutím na Pedagogickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa*. Nitra: UKF 2011. ISBN: 978-80-558-0019-6
3. LECHTA, V., 2010. *Základy inklúziívnej pedagogiky: dieťa s postihnutím, narušením a ohrozením ve škole*. Praha: PORTÁL 2010. ISBN: 978-80-7367-679-7
4. SEIDLER P., KURINCOVÁ, V., KOMORA, J. A KOL., 2008. *Cesty k inklúzií*. Nitra: UKF 2008. ISBN: 978-80-8094-446-9
5. SEIDLER P., ŽOVINEC, E., KURINCOVÁ, V., 2008. *Edukácia a inklúzia žiakov so špeciálnymi potrebami*. Nitra: UKF 2008. ISBN: 978-80-8094-292-2
6. SEIDLER P., KURINCOVÁ, V., 2008. *Inakosti v edukačnom prostredí*. Nitra: UKF 2005. ISBN: 80-8050-839-9
7. SLOWÍK, J., 2007. *Speciální pedagogika*. Praha: GRADA 2007. ISBN: 978-80-247-1733-3
8. VYROSTEKOVÁ, K. 2010. *Rešpektovania učebných štýlov žiakov ako faktor zvyšujúci úroveň metakognície*. Ostrava: OSTRAVSKÁ UNIVERZITA 2010. ISBN: 978-80-7368-782-3
9. ŽOVINEC, E. – AŽALTOVIČOVÁ, M. 2005. *Individuálny vzdelávacie program*. In. Dieťa so špeciálnymi potrebami v bežnej škole. Nitra: KPg PF UKF, ISBN 80-8050-803-8.
10. Zákon 175/2008 Z. z. o vysokých školách